

Abstract. *Current international migration has, in some aspects, a negative impact on socio-cultural and political spheres of host societies. The presence of such negative consequences allows using a directed and controlled migration process as a specific “weapon of migration”.*

Over the past several decades tens of millions of migrants came to Europe. The first place in this process is confidently taken by people from Muslim countries; there are about 16 million of them on the territory of the EU. In the EU, the role of unassimilated enclaves of representatives of non-western civilizations has been increasing; they ignore the values of the indigenous population of European countries. This process destabilizes the host societies and causes a number of crisis consequences. The presence of the negative effects of migration allows to suggest that if this process is stimulated by some political or geopolitical forces this may involve a desire to apply a targeted and controlled strike on the opponent. Accordingly, the term “weapon of migration” can and must be used.

The term “weapon of migration” should be understood as negative impacts of mass migration directed to certain countries by definite forces to provoke an artificial crisis and to make political, socio-cultural, economic and psychological influence on their governments and societies. The destruction factors of the weapon of migration are a threat to the territorial integrity of states, terrorism spreading, political instability and economic and social tension growth, deformation of the ethnic-demographic structure of the population, epidemics and diseases spreading and other risks. The use of migration as a weapon may have such strategic aims as invasive, destabilizing, military, manipulative and other ones. These kinds of migration strategies are not mutually exclusive and can intermingle and complement each other. The present-day migrant crisis in the EU may be a result of targeted actions of various subjects of geopolitical and political struggle. The general crisis of the EU institutions at present is beneficial for Russia, the USA, radical Islamic groups and a part of political elites of the EU and neighboring countries.

Keywords: *European Union, international migration, socio-cultural transformations, migrant crisis, weapon of migration*

УДК 94 (438) «192/193»

Зелінський М. В.,

кандидат історичних наук,

Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

(Миколаїв, Україна), E-mail: max_zelinskij@yahoo.com

ПОЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНО-РАДИКАЛЬНИЙ РУХ В 1920–1930 РР.

Анотація. *Розглянуто історію виникнення та розвитку провідних польських праворадикальних організацій за часів існування Другої Речі Посполитої. Досліджено специфіку походження та ідейні витоки польського радикального націоналізму. Визначено ідеологічні типи польського правого екстремізму міжвоєнного періоду. Охарактеризовано діяльність найбільш відомих крайніх правих польських політичних угруповань. З'ясована роль ультраправих радикальних об'єднань в політичній системі міжвоєнної Польщі.*

Ключові слова: *національно-радикальний рух, крайні праві політичні угруповання, ультраправі організації, правий екстремізм, націоналізм, Польща.*

Через стрімке зростання останнім часом популярності крайніх правих політичних організацій у європейських країнах, цей феномен

потребує подальшого дослідження. У зв'язку з цим певний науковий інтерес представляє вивчення історичного досвіду діяльності польських праворадикальних організацій в Другій Речі Посполитій. Адже довоєнний польський націонал-радикалізм служить сьогодні зразком для наслідування багатьом сучасним польським екстремістським організаціям.

З огляду на доволі значний рівень підтримки націоналістичних поглядів та ідей у Польщі, проблематика наукового дослідження політичних організацій ультраправого спрямування доволі добре розроблена насамперед в польській історіографії. Серед усього масиву різноманітних робіт у цій сфері варто виокремити монографії таких польських вчених як Д. Ванек [20], Р. Вапінського [21], К. Кавенцького [8], К. Карчевського [7], Я. Ліпського [9], Р. Панковського [14], Ш. Рудніцького [16], а також докторську дисертацію П. Лубінського [10]. Окремо слід згадати статті Я. Майхровського [11], А. Меллера [12], М. Щліви [18], К. Яечніка [7]. Політичним діячам польського праворадикального руху присвячено роботи Я. Скороша [17], П. Томашевського [19]. Істотний інтерес до даної проблеми проявляють провідні російські вчені, зокрема Л. С. Ликошіна [1; 2].

Проте, незважаючи на поступове зростання інтересу науковців до тематики польського націоналізму, доводиться констатувати, що вищезгадана проблематика й досі не знайшла належне висвітлення в роботах української істориків та політологів. Через це історія та ідеологія польського праворадикального руху, зокрема довоєнного, заслуговує на особливу увагу і їх вивчення і є метою даної статті.

Досліджуючи проблематику становлення та розвитку польського праворадикального руху 1920–1930-х рр., слід зауважити, що у політологічній науці на сьогодні досі не існує єдиного чіткого підходу для позначення крайньоправих партій. У західній, пострадянській та марксистській традиції для визначення ідеології вкрай правих партій застосовують різні терміни: «правий радикалізм», «правий екстремізм», «крайньоправі», «фашизм» та «нацизм». Виходячи з цього, в тексті статті використання цих термінів по відношенню до польських організацій, що знаходяться на крайньому правому фланзі політичного спектра є синонімами. Зазвичай ультраправа ідеологія включає в себе елементи націоналізму, антилібералізму, антиконсерватизму, антикомунізму, націонал-соціалізму, різних форм расизму, культу особистості, ксенофобії, парамілітаризму, шовінізму та радикалізму в методах діяльності [3, с. 230–231].

З огляду на відсутність єдиного термінологічного підходу у визначенні крайньоправих партій, деякі сучасні дослідники праворадикальних рухів, зокрема вітчизняний політолог А. Шеховцов [4, с. 224] вважають, що першим по-справжньому польським крайнім правим рухом слід вважати політичне об'єднання польських націонал-демократів під загальною назвою «Народова демократія» (Narodowa Demokracja, ND, endeki, endecja, 1893–1947), яке було засновано у 1893 році спільними зусиллями Романа Дмовського (1864–1939), Яна Людвіга Поплавського (1854–1908) і Зигмунта Балицького (1858–1916). За свою майже півстолітню історію

польська націонал-демократія пройшла декілька етапів реорганізацій та неодноразово змінювала назву: Національна ліга (Liga Narodowa, LN, 1893–1897), Національно-демократична партія, Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne, SND, 1897–1919), Народно-національний союз (Związek Ludowo-Narodowy, ZLN, 1919–1928), Табір Великої Польщі (Obóz Wielkiej Polski, OWP, 1926–1933), Національна партія (Stronnictwo Narodowe, SN, 1928–1947).

Починаючи з кінця XIX ст. і до початку Другої світової війни націонал-демократи були однією із самих потужних та найвпливовіших політичних рухів Польщі. На початку 1930-х рр. це політичне об'єднання налічувало біля 250 тис. осіб [20, с. 48]. Керуючись гаслами «Бог і Вітчизна», «Польща для поляків», «кожен поляк – католик» народова демократія повністю перейшла на засади інтегрального та етнічного націоналізму. Націоналістична ідеологія партії базувалася на принципах першорядності інтересів польської нації, національної солідарності, антисемітизму, ксенофобії, боротьби з соціалістичними і революційними рухами. Політична програма ендеків передбачала створення унітарної моноетнічної Польської держави з єдиною державною римо-католицькою релігією. Усі національні меншини планувалося асимілювати. У 1920–1930-х рр. націонал-демократичний рух настільки радикалізувався, що головний ідеолог польської ендеції Роман Дмовський відверто пропонував скопіювати модель італійського фашизму і виявляв симпатії до гітлеризму [14, с. 32]. Щоправда, від ідеї повністю створити партію фашистського зразка він, врешті-решт, відмовився [11, с. 70]. Натомість, його однопартієць, відомий ендецький діяч Єнджей Гертих (1903–1992) публічно і щиро заявляв: «ми є одним із тих рухів, який як фашизм в Італії, гітлеризм в Німеччині, табір Салазара в Португалії, карлізм і Фаланга в Іспанії – перекидає в окремих країнах Європи стару масонсько-плутократично-соціалістично-єврейську систему і будує новий порядок: націоналістичний порядок» [20, с. 32]

Проте більшість дослідників схиляються до думки, що «класичний» польський праворадикальний рух бере свій початок з середини 1930-х рр., після появи трьох праворадикальних організацій: Національно-радикального табору (Oboz Narodowo-Radykalny, ONR, 1934), Національно-радикального табору «ABC» (Oboz Narodowo-Radykalny «ABC», ONR «ABC», 1935–1939) і Національно-радикального руху «Фаланга» (Ruch Narodowo-Radykalny «Falanga», RNR «Falanga», 1935–1939) [7, с. 12]. Цей рух ніколи не був монолітним і активісти кожного праворадикального об'єднання гуртувались навколо певних ідей. Поступово кожне угруповування створило власну ідеологічну парадигму і визначилося з методами боротьби. На думку сучасного знавця польського націоналізму Я. Енгельгарда: «ONR (RNR) – це радикальний відлам націоналістичного руху, який характеризується перехідними тоталітаристичними тенденціями, що поступово обмежуються католицизмом» [22, с. 16].

Національний радикальний табір з'явився на політичній сцені Другої Речі Посполитої на початку 1934 року внаслідок ідеологічного та партійного розколу всередині націонал-демократичного руху. Розкол був викликаний

конфліктом між «старим» та «молодим» поколінням ендеків. Переважна більшість прихильників радикалізму була вихідцями студентського і молодіжного осередку ендеції – «Всепольської молоді» (*Związek Akademicki – Młodzież Wszechpolska*, 1922). На думку Ш. Рудніцького, поява ультранационалістів «було результатом виховування молодих ендеків в фашистському дусі» [14, с. 32]. Значна частина ендецької молоді виказала своє незадоволення «санацийним» режимом Ю. Пілсудського і політичною пасивністю SN, яка після травневого перевороту 1926 року знаходилась в опозиції і була позбавлена можливості легально отримати владу в країні. Внаслідок чвари на ідеологічному підґрунті ряди ендеції залишили найбільш радикально налаштовані партійці. Перемога фашистського руху в Італії у 1922 році і перемога націонал-соціалістів на виборах 1933 року в Німеччині переконали частину зрадикалізованої ендецької молоді, що використовуючи націоналістичні та расові гасла, вони теж зможуть доволі легко отримати владу в країні [16, с. 190].

В результаті ідеологічної трансформації табору ендеків у квітні 1934 року було створено Національно-радикальний табір на чолі з Яном Мосдорфом (1904–1943), який виконував роль формального лідера [11, с. 70]. Відомими представниками ONR були також Болеслав Песяцький (1915–1979), Генріх Росман (1896–1937), Тадеуш Глузінський (1888–1940), Ян Королець (1902–1941). Основою ідеології ONR стали ідеологічні засади політичної школи Дмовського. За оцінкою відомого польського історика Р. Вапінського, програмні розбіжності між SN і ONR лежали передусім ні в ідеологічно-політичній площині, а радше в політичній тактиці і у рівні внутрішньої компактності обох рухів. Ідеологічної різниці між ONR «Falanga» та екстремістським крилом SN майже не виявлялося [21, с. 301].

У декларації ONR від 14 квітня 1934 року було зазначено, що межі польської держави повинні включати в себе усі землі, населенні щільною масою поляків та області, що залишаються під впливом польської цивілізації. Держава розглядалась як «озброєна організація нації, в якій солдатський дух проникає всередину нації, а національний дух в армію». Військова служба визнавалась почесним обов'язком кожного поляка і найбільш важливим етапом національного виховання. За українським і білоруським етнічним населенням визнавались певні громадянські права, але євреям в цьому категорично було заборонено. Існуючий тогочасний економічний устрій в Польщі визначався як соціально несправедливий, створений євреями для експлуатація польських трудящих мас. У зв'язку з цим, планувалося створити зовсім іншу національну модель економіки, яка б спиралась передусім на «нову людину», вихованого на християнських принципах і своєму обов'язку до нації. Залишалась приватна власність. Єдиним власником усіх природних ресурсів оголошувалась польська нація. Планувалося провести націоналізацію і експропріацію міжнародного капіталу. У декларації також відзначалося, що ONR у своїй діяльності буде підтримувати політичну та економічну основу католицької моралі, а також «рішуче боротися з усіма, хто виступає проти єдності польської нації, і перш за все з міжнародними комуністичними, масонськими і капіталістичними

організаціями» [6; 11, с. 62–64].

У своїй діяльності праворадикали ONR використовували ті ж самі аналогічні принципи функціонування і організації, що були притаманні іспанській «Фаланзі» та італійській Національній фашистській партії [5]. Активісти ONR проводили різноманітні публічні заходи, зокрема займалися агітацією та пропагандою населення, здійснювали протестні антиурядові акції, скоювали напади на єврейські банки і магазини, бойкотували єврейську молодь в університетах, організовували вуличні марші своїх прихильників для боротьби з лівацькими рухами. Внаслідок такої бурхливої та протизаконної поведінки ONR вже 10 липня 1934 року був заборонений польською владою як екстремістська організація і перейшов на нелегальне положення. Багатьох її активістів було заарештовано без суду і ув'язнено.

Після переходу ONR на нелегальне становище, навесні 1935 року в національно-радикальному русі стався черговий розкол. З'явилося дві нові ідеологічні фракції: Національно-радикальний табір «ABC» (ONR «ABC»), лідер Г. Росман, кількість членів – біля 500 осіб) і Національно-радикальний рух «Фаланга» (RNR «Falanga» або ONR «Falanga»), лідер Б. Пясецький, кількість членів – біля 2000 осіб) [5]. Свої назви організації отримали від істориків і вони є досить умовні. «ABC» і «Falanga» – це назва періодичних видань, навколо яких концентрувалося інтелектуальне життя обох радикальних течій. Крім того, ONR «ABC» друкувало двохтижневу газету «Nowy Ład», а RNR «Falanga» місячник «Ruch Młodych». Наклад «Falange» складав у 1936 році – 5 тис., а в 1938 році – 25 тис. екземплярів [16, с. 268].

ONR «ABC» і RNR «Falanga» діяли не в якості офіційно зареєстрованих політичних партій. Їх діяльність була заснована головним чином на просуванні певних політичних ідей. До того ж, обидві сторони були вороже налаштовані до політичних партій, які, на їхню думку, розбивали внутрішню єдність нації [22, с. 16–17]. Політичні програми ONR «ABC» і RNR «Falanga» були дуже схожі і відрізняла лише точкою зору щодо шляхів вирішення єврейського питання.

Найбільш потужним і ультрорадикальним рухом зарекомендував себе RNR «Falanga». У момент свого найвищого розквіту він налічував біля 5 тис. активістів [12]. До складу руху входили численні регіональні підрозділи та осередки, зокрема: Союз польської молоді (Związek Młodej Polski), Національна робоча партія (Narodowa Partia Robotnicza), Національно-радикальний табір молодіжного руху (Narodowo-Radykalny Obóz Ruchu Młodych), Національний фронт «Falanga» (Narodowy Front «Falanga»), Національна організація праці (Narodowa Organizacja Pracy), Польська організація культурної акції (Polska Organizacja Akcji Kulturalnej), редакція часописів «Falanga» і «Przełomu» тощо [13].

У своїй діяльності організація використовувала зовнішні форми фашистської атрибутики (культ лідера, римське вітання, партійну символіку). Ідеологія RNR «Falanga» ґрунтувалася на засадах католицького націоналізму. Гаслом руху проголошувався «націоналізм, пов'язаний з католицизмом в єдину ідеологію тоталітарного імперіалізму, для чого

підпорядковується все: суспільні, політичні, господарчі, культурні програми тощо». Пропонувалося навіть змінити назву польської держави з «Речі Посполитої» на «Католицьку Державу Польського Народу». Передбачалося, що нова держава отримає єдину ідеологію (щось на зразок синтезу націоналізму і католицизму) на чолі з ієрархічно побудованою «монопартією» – Національно-радикальним табором. В свою чергу, ця партія повинна була формуватися виключно з числа етнічних поляків, вихованих в дусі польського націоналізму [18, с. 40]. Розроблена Б. Пясецьким політична концепція визнавала, що головною метою польського народу буде підтримка і розповсюдження ідей католицького націоналізму. Кінцева мета – побудова сильної католицької держави, яка візьме на себе роль твердині християнства і буде в стані протистояти матеріалістичним ідеям комунізму, нацизму та лібералізму, тобто ідеям, які відмовились від Бога [17, с. 73–74]. Засадами внутрішньої політики Католицької держава польського народу повинні були стати принципи християнського націоналізму і диктатура національних еліт. Заборонялись страйки та класова боротьба. Схвалювалася ідея вождізму та історичної місії Польщі у світі («католицький націоналізм»), а також політика антисемітизму («запхнемо жидів до гетто») [20, с. 50–51].

Таким чином, Національно-радикальний табір був найбільшим не толерантним політичним угрупованням міжвоєнної Польщі, який застосовуючи досвід німецьких нацистів, придушував будь-яке поширення соціалістичних, ліберальних і демократичних думок. Незважаючи на свою відносну нечисленність, ця організація відіграла певну роль у політичному житті країни. Цей екстремістський рух брали до уваги як націонал-демократи так і лівацькі партії. Маючи багато спільного з ідеологією традиційної польської правиці, ONR додала додаткові нові економічні та політичні гасла, насамперед, щодо націоналізації промисловості і обмеження ролі великого капіталу в економіці. ONR виступав також за надання державі тоталітарного характеру. Вагомий вплив націонал-радикали мали на формування ментальності тодішнього польського суспільства, передусім студентської молоді. Головним успіхом польських радикальних націоналістів, на думку Ш. Рудніцького, можна вважати прищеплення частині польського суспільства стереотипу «Поляк – католик», а також крайніх націоналістичних поглядів і антисемітизму – трьох елементів, які кристалізувалися в певну ментальність [16, с. 331–333].

Характеризуючи довоєнний праворадикальний рух, слід також згадати, що у 1932–1933 рр. у Польщі було створено з десяток партій, яких можна віднести до нацистського руху. До таких партій належали: Національно-соціалістична робоча партія (Narodowo-Socjalistyczna Partia Robotnicza), Націонал-радикальний рух зцілення у Сілезії (Narodowo-Radykalny Ruch Uzdrawienia), Польська партія національних соціалістів у м. Лодзь (Polska Partia Narodowych Socjalistów) та ін. Усі вищезгадені політичні угруповування не мали причетності до польського націонал-демократичного руху і розглядалися останніми як прояв диверсійної ідеологічної діяльності з боку «санаційного» режиму Пілсудського.

Ще до одного різновиду польського ультрарадикалізму можна віднести унікальний неоязицький і націоналістичний рух «Задруга» (Zadruга), створеного у 1935 році Яном Стахнюком (1905–1963). Це було неформальне етнорелігійне об'єднання чисельністю приблизно у 300 осіб, яке впродовж 1937–1939 рр. гуртувалося навколо варшавського журналу «Задруга». На відміну від інших польських праворадикалів, які дотримувались гасла «кожен поляк – католик» послідовники ідеології «Задруги» критично ставились до християнства і пропобандували ідеї повернення поляків до власних слов'янських коренів, до власної язичкої віри. На думку Я. Стахнюка, перемога католицького руху Контрреформації стала фатальною подією в історії в Польщі, яка загальмувала розвиток польської держави і суспільства. Тому у своїх публіцистичних творах він переконував своїх співвітчизників відмовитися від католицизму. У 1949 році Я. Стахнюка було засуджено комуністичною владою за «фашистську» діяльність.

В роки Другої світової війни частина польських радикалів, створивши ряд конспіративних організацій, боролись проти нацистів, наприклад, колишні активісти ONR «ABC» створили Військову організацію «Союз ящірки» (Organizacja Wojskowa Związek Jaszczurczy, OW ZJ, 1939–1942), з лав якої пізніше було сформовано військово формування Національні збройні сили (Narodowe Siły Zbrojne, NSZ, 1942–1947) і групу «Лігво» (Група «Szańca»). У 1940 році активістами RNR «Falanga» було засновано таємну організацію Конфедерація народу (Konfederacja Narodu, KN, 1940–1943), що також здійснювала підривну діяльність проти окупантів. Інша частина ультраправих, переважно з лав RNR «Falanga», створили Національно-радикальну організацію (Narodowa Organizacja Radykalna, NOR, 1939–1940), відому також як Табір національної революції (Obóz Narodowej Rewolucji, ONR). Провід NOR на чолі Анджеєм Шветлицьким (1915–1940), колишнім керівником варшавського осередку RNR «Falanga», намагався співпрацювати з окупаційною владою Німеччини.

Загалом, під час німецької окупації польський праворадикальний рух зазнав чималих втрат, до того ж значна кількість членів ONR обох фракцій згинула у комуністичних в'язницях вже після закінчення війни.

У післявоєнні роки, незважаючи на офіційну заборону комуністичною владою націоналістичної ідеології, окремі активісти націонал-радикалізму взяли участь у політичному житті Польської Народної Республіки. Так, колишньому лідеру RNR «Falanga» Б. Пясецькому у 1947 році вдалося створити при підтримці правлячої влади політичну структуру під назвою Асоціація «Пакс» (Stowarzyszenie «Pax», офіційно зареєстрована у 1952 році). Ідеологія нової організації поєднувала націоналістичні, католицькі і соціалістичні ідеї. На думку А. Шеховцова, Асоціація «Пакс» була вигідна соціалістичному уряду ПНР, так як діяльність Пясецького була спрямована на підрив традиційного впливу католицької церкви серед віруючих [4, с. 224].

Традиції міжвоєнного національно-радикального руху активно використовують сучасні польські праворадикали. Так, ще у листопаді 1981

року утворився національно-радикальний рух Національне відродження Польщі (Narodowe Odrodzenie Polski, NOP, в 1992 році зареєстрований як партія). Своїм символом NOP обрав емблему довоєнної RNR «Falange» – стилізований малюнок руки, що тримає меч. Натомість ключові аспекти націоналістичної ідеології NOP перейняв від традиції ONR «ABC» і групи «Szańca». Вже з самого початку своєї діяльності NOP посилався на спадщину довоєнних радикальних націоналістів, реалізуючи на практиці постулат «Вчора ONR, сьогодні NOP» [7, с. 36]. Сьогодні NOP є єдиною організацією в Польщі, що відкрито сприяє расистській і неофашистській ідеології. Підкреслюють свій зв'язок з традиційною націоналістичною ідеологією міжвоєнного національно-радикального руху і такі відродженні націоналістичні організації як Всепольська молодь (Młodzież Wszepolska, MW, 1989), Табір Великої Польщі (Obóz Wielkiej Polski, OWP, 2003), Національно-радикальний Табір (Obóz Narodowo-Radykalny, ONR), Національний рух (Ruch Narodowy, RN, 2012),

Після обрання до сейму у 2001 році кількох праворадикальних депутатів від неоендецької організації Ліга польських родин (Liga Polskich Rodzin), ультраправі перестали бути тільки маргінальним явищем у політичному житті сучасної Польщі. Отже, з огляду на стрімке зростання підтримки польським суспільством ультра націоналістичних партій, можна констатувати, що ця проблематика є важливою темою для аналізу та переосмислення, а тому представляє значний інтерес до вітчизняних дослідників.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Лыкошина Л. С. Национализм в современной Польше / Л. С. Лыкошина // Россия и современный мир. – № 2. – 2016. – С. 71–89.
2. Лыкошина Л. С. Радикальный национализм в современной Польше в свете идейного наследия Романа Дмовского / Л. С. Лыкошина. – РАН. ИНИОН. – М., 2016. – 81 с.
3. Стряпко І. О. Визначення феномену крайніх правих політичних партій / І. Стряпко // Вісник Дніпропетровського університету. – 2015. – № 1. – С. 225–233.
4. Шеховцов А. Rafał Pankowski. The Populist Radical Right in Poland: The Patriots. London: Routledge, 2010 [Електронний ресурс] / А. Шеховцова // Laboratorium. Журнал социальных исследований, 2013. – Том: 5, № 2 – С. 223–225. – Режим доступу: <http://www.soclabo.org/index.php/laboratorium/article/view/331>
5. Dobrowski R. Obóz Narodowo-Radykalny. Rozdział IV: Działalność Ruchu Narodowo Radykalnego [Електронний ресурс] / R. Dobrowski. – Режим доступу: http://web.archive.org/web/20050503185425/http://www.nop.org.pl/?artykul_id=99
6. Cele rewolucji narodowo-radykalnej / S.l.: ONR, 1935. – 16 s.
7. Karczewski K. Ani liberalizm, ani marksizm. Koncepcje ideowo-polityczne współczesnego polskiego narodowego radykalizmu na przykładzie Narodowego Odrodzenia Polski / K. Karczewski. – Szczecin, 2015. – 269 s. (e-book).
8. Kawęcki K. Działalność i myśl społeczno-polityczna ONR ABC / K. Kawęcki. – Warszawa, 2009. – 100 s.
9. Lipski J. Idea Katolickiego Państwa Narodu Polskiego. Zarys ideologii ONR «Falanga» / J. Lipski. – Warszawa, 2015. – 400 s.
10. Łubiński P. Współczesny ruch narodowy w Polsce / Łubiński P. // Dysertacja doktorska, Wydawnictwo UMCS. – Lublin, 2016. – 607 s.
11. Majchrowski J. Obóz Narodowo-Radykalny – okres działalności legalnej / J. Majchrowski // Dzieje Najnowsze. – 1976. – R. VIII, z. 3. – S. 53–72.

12. Meller A. Między odrzuceniem a akceptacją – Obóz Narodowo-Radykalny «ABC» i Ruch Narodowo-Radykalny «Falanga» wobec demokracji [Електронний ресурс] / A. Meller. – Режим доступу: <http://www.nacjonalista.pl/2013/05/15/arkadiusz-meller-miedzy-odrzuceniem-a-akceptacja-oboz-narodowo-radykalny-abc-i-ruch-narodowo-radykalny-falanga-wobec-demokracji/>
13. Muszyński W. Historia: Ruch Narodowo-Radykalny «Falanga» [Електронний ресурс] / W. Muszyński. – Режим доступу: <http://web.archive.org/web/20070927185525/http://www.nacjonalista.org/artykuly.php?id=22>
14. Pankowski R. The Populist Radical Right in Poland: The Patriots. / R. Pankowski. – London: Routledge, 2010. – 258 p.
15. Pankowski R. Right-Wing Extremism in Poland [Електронний ресурс] / R. Pankowski. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09409-20121029.pdf>
16. Rudnicki S. Obóz Narodowo Radykalny: geneza i działalność Spółdzielnia / S. Rudnicki. – Wydawnicza «Czytelnik», 1985. – 393 s.
17. Srokosz J. Model państwa totalnego w myśli Bolesława Piaseckiego / J. Srokosz // Wrocławskie Studia Erazmiańskie = Studia Erasmiiana Wratislaviensia, zeszytu Państwo – koncepcje i zadania, Uniwersytet Wrocławski, 2008. – S. 71–85. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/doccontent?id=24598>
18. Śliwa M. Narodoworadykalny model państwa totalitarnego w Polsce / M. Śliwa // Dzieje Najnowsze. – 1996. – № 1. – S. 39–46.
19. Tomaszewicz J. Narodowe Odrodzenie Polski i jego wizja «Katolickiego Państwa Narodu Polskiego» jako współczesna wersja narodowego radykalizmu, [w:] Bogumił Grott (red.): Różne oblicza nacjonalizmów. Polityka – Religia – Etos / J. Tomaszewicz. – Wyd. Nomos. – Kraków, 2010. – S. 21–48.
20. Waniek D. Ruch narodowy w Polsce wczoraj i dziś: ideologia, organizacja, praktyka działania / D. Waniek. – Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA. – 2014. – 102 s.
21. Wapiński R. Narodowa demokracja (1839–1939) / R. Wapiński. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Ossolineum, 1980. – 337 s.
22. «Życie i śmierć dla Narodu!»: antologia myśli narodowo-radykalnej z lat trzydziestych XX wieku / pod red. Arkadiusza Mellerera i Patryka Tomaszewskiego. – Warszawa, Wydawnictwo PROHIBITA, 2011. – 456 s.

Зелинський М. В., кандидат исторических наук, Черноморский национальный университет им. Петра Могилы (Николаев, Украина), E-mail: max_zelinskij@yahoo.com

Польское национально-радикальное движение в 1920–1930 гг.

***Аннотация.** Рассмотрена история возникновения и развития ведущих польских праворадикальных организаций во времена существования Второй Речи Посполитой. Исследована специфика происхождения и идейные истоки польского радикального национализма. Определены идеологические типы польского правого экстремизма межвоенного периода. Охарактеризована деятельность наиболее известных крайних правых польские политических группировок. Выяснена роль ультраправых радикальных объединений в политической системе межвоенной Польши.*

***Ключевые слова:** национально-радикальное движение, крайне правые политические группировки, ультраправые организации, правый экстремизм, национализм, Польша.*

Zelinskiy M., PhD in historical science, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine), E-mail: max_zelinskij@yahoo.com

The Polish National Radical Movement in 1920–1930 ss.

Abstract. Taking into consideration recently the growth of the popularity of the right-wind political organizations in European countries this phenomenon requires the further studying. The author examined the history of the creation and development the leading Polish national organizations during the period of the Second Polish Republic.

The Polish right-wind radicalism as political power was created in the middle of 1930th in result of political conflict among the Polish national democracy. The most famous right-wind political groups became the ONR, the “ABC” and the RNR “Falanga”. The base of the ideology of the indicated organizations were ideological foundations of the political school of Roman Dmowski and the principles of the integral nationalism. In their activity the right-wind members of the ONR used the same principles of the functioning and organization that were inherent the Spanish “Falanga” and the Italian Partito Nazionale Fascista. In fact we can consider the ONR as the Polish equivalent of the European fascism. The joint political aim that combined all the political groups of the national-radical movement was the foundation of the Poland state at base of totalitarianism, nationalism and Catholicism. The feature of the Polish pre-war national radical movement was the using the symbiosis of the nationalistic ideas, Anti-Semitism and the ideology of the Catholic fundamentalism.

The individual variety of the Polish pre-war right-wind radicalism we should consider the informal ethnic religious group the “Zadruga” that had the idea of the returning the Polish to their own Slavic roots and to their own heathenish religion.

The Polish national and radical movement founded in the middle of the 1930th according to the Italian and German patterns could survive in the XXIst century. Nowadays it serves the sample for the imitation to many Polish modern extremist organizations.

In 2001 the Polish right-wind groups were elected for the first time to the Parliament in Poland. This fact initiated the process of the growth of the role the ultra radicals in the political life in the country. The elections in the Polish Parliament in 2015 certifies the fact of the growth of the popularity of the right wind parties in Polish society.

Key words: National radical movement, rightwing organizations, the ultra-right organizations, right-wing extremism, nationalism, Poland.

УДК 327: 8 [061.1]

Коппель О. А.,

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
(Київ, Україна), E-mail: helenkoppel45@gmail.com

Пархомчук О. С.,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
(Київ, Україна), E-mail: parkhomchuk45@gmail.com

АЛЬТЕРНАТИВНІ КОНЦЕПЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ

Анотація. Статтю присвячено важливій науковій проблемі організації сучасної міжнародної системи, особливостям ієрархії її підсистем та елементів і взаємозв'язків між ними в умовах формування глобального порядку. Визнача-